

Čaplovič, Dušan

Archeologické nálezy a náleziská : (Výskum, evidencia a možnosti prezentácie v Slovenskej republike)

Archaeologia historica. 1992, vol. 17, iss. [1], pp. 49-56

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139980>

Access Date: 13. 11. 2024

Version: 20241110

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Archeologické nálezy a náleziská

(Výskum, evidencia a možnosti prezentácie v Slovenskej republike)

DUŠAN ČAPLOVIČ

Po prijatí prehlásenia k záchrane národného kultúrneho dedičstva na záver XXII. celoštátnej konferencie archeológov stredoveku, konanej v roku 1990 v Brne, ktorým sa účastníci obrátili na zákonodárne zbory a vlády Českej a Slovenskej republiky, sme očakávali na Slovensku, že problémové okruhy sa budú riešiť aj urýchlenou novelizáciou Zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti. Naše spoločné iniciatívy smerovali k ochrane — evidencii a k záchraně — výskumu archeologických nálezov a nálezísk, zvlášť v prepojenosti na legislatívnu oblasť. Žiaľ, bariéry z prednovembrového vývoja sa neprelomili. Je to však na škodu vecí, pretože práve v prechodnom období, v období zásadnej transformácie ekonomiky a zmien spoločenských vzťahov prirodzene vzrastá význam a potreba ochrany a záchrany archeologických nálezov a nálezísk, nepopierateľnej súčasťi nášho kultúrnohistorického dedičstva.

Skôr ako sa dotknem jednotlivých problémových okruhov, musím sa vyjadriť k navrhovanej zmene pojmoslovía „ochrana“ a „záchrana“ archeologických nálezov a nálezísk, ktorú nedávno publikoval E. Neustupný (1991, s. 363—364), keďže tieto pojmy používame tak v archeologickej ako aj v pamiatkárskej spisbe a zaužívanej praxi. Domnievam sa, že navrhovaný pojem „hospodárenie s národným kultúrnym dedičstvom“ (Neustupný 1991, s. 363) nie je najšťastnejší pre „zbližovanie“ základnej terminológie archeológov a pamiatkárskej spisbe a zaužívanej praxi. Domnievam sa, že navrhovaný pojem kých nálezov a nálezísk vystihuje jednu z základných a pre spoločnosť prioritných úloh archeológie. „Hospodárenie“ tj. uskutočňovanie „záchranného“ výskumu (od prípravy až po vedecké výhodnotenie a prezentovanie) pomocou výberu, musí sa stať súčasťou výskumu, pretože len kvalitná dokumentácia v teréne, podchytenie každej terénnej situácie (v historickej krajine) sleduje predovšetkým záchrana náleziska a nálezu a jeho uchovania — „zachránenia“ — vo výskumnej, nálezovej správe doplnenej o videozáznam. Preto aj v tomto príspevku spájam ochranu s kvalitnou evidenciou, ktorej predchádza komplexný prieskum a záchrana s výskumom. Súhlasím však s názorom, aby sa významovo nekategorizoval rozdiel medzi záchranným a systematickým — tematicky zacieleným výskumom. Každý výskum musí sledovať záchrana archeologického nálezu, tj. všetkých zistených — nenahraditeľných a neopakovateľných terénnych situácií. Uplatňovanie kritéria „dvojakého poslania archeologických pamiatok — kultúrneho a vedeckého“ (Neustupný 1991, s. 364), musí byť už obsiahnuté pri výbere k výskumu resp. k evidencii archeologického náleziska alebo kultúrnej pamiatky v jednote a nemôže byť jedno k druhému nadradené.

Niekoľko informatívnych poznámok k problematike riešenia ochrany, záchrany a „obnovy“ — prezentácie archeologických nálezísk v poslednom roku na Slovensku. Pri Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV (ďalej SAS pri SAV) a Archeologickom ústave SAV (ďalej AÚ SAV) v Nitre pracuje Komisia pre terénny archeologický výskum na Slovensku (ďalej Komisia pre TAVS)

a pracovná skupina pre prípravu podkladov, zásad v legislatívnej činnosti, ktoré sa dotýkajú predovšetkým ochrany a záchrany archeologických nálezov a nálezísk. Pracovná skupina, zložená zo zástupcov AÚ SAV, FFUK, múzeí a pamiatkových organizácií (Z. Farkaš, V. Hanuliak, J. Hoššo, F. Javorský, G. Lukáč, M. Slivka a autor tohto príspevku) sa predovšetkým vyjadrovala k návrhu Zákona SNR o kultúrnom dedičstve, ku koncepcii pamiatkovej starostlivosti a novelizácii Zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti. Výhľadovo sa pripomienky pracovnej skupiny mali dotknúť aj ďalších pripravovaných zákonov a vyhlášok (napr. Ústavného zákona o vlastníctve; novelizácie zákona č. 53/1966 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu; novelizácie predpisov na úseku odvodov a daní; Zákona o súkromnom podnikaní poľnohospodárov; Zákona o životnom prostredí; Zákona o vede a technike; Zákona o SAV; novelizácie Vyhlášky o dokumentácii stavieb 5/87; novelizácie Stavebného zákona č. 50/1976 Zb. — § 127, tj. časti VI. Ochrany osobitných záujmov), teda takých legislatívnych opatrení, ktoré by viedli ku skvalitneniu doterajších zásad a metodických pokynov v priamej či nepriamej prepojenosti na výskum, evidenciu a prezentáciu — ochranu a záchrany archeologických nálezov a nálezísk. S akými výsledkami?

Pracovná skupina spracovala podklady (pripomienky a doplnky) k Zákonom o pôde a lesoch, ďalej k Zákonom SNR o vykonávaní pozemkových úprav a o niektorých ďalších opatreniach na obnovenie výkonu a usporiadania pozemkového vlastníctva (Zákona SNR č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách), k Programu postupu pri preukazovaní vlastníckeho práva a iných majetkových práv k nehnuteľnostiam, k návrhu koncepcie záchrany kultúrneho dedičstva SR s dôrazom na koncepčné závery a ciele štátnej pamiatkovej starostlivosti a k Revízii Európskej dohody o ochrane archeologického dedičstva pre MK SR.

Pre realizáciu archeologických výskumov malo v roku 1991 veľký význam spracovanie podkladov k žiadosti na Ministerstvo práce a sociálnych vecí SR, aby archeologické výskumy boli zahrnuté medzi verejnoprospešné práce. Po kladnom vybavení bolo možné zo strany Úradov práce refundovať mzdu robotníkom — nezamestnaným. Získali sa ďalšie finčné prostriedky k výskumu na národných kultúrnych pamiatkach (ďalej NKP) v Iži-Leányvári, Nitre, Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare, kultúrnych pamiatkach (ďalej KP) v Bratislave-Rusovciach a archeologických náleziskách (ďalej AN) v Topoľčanoch, Veľkom Cetíne a v Branči.

Mnohé pripomienky — návrhy k zákonom predložila Komisia pre TAVS a pracovná skupina prostredníctvom písomnej a ústnej interpelácie poslancov SNR na zasadnutiach výborov a pléna. Veľkú pozornosť sme venovali príprave štatútu a roľkovicieho poriadku Komisie pre TAVS a predovšetkým k spomínanej novelizácii Zákona SNR č. 27/ 1987 Zb. (od návrhu nového Zákona sa v SR predbežne upustilo), Zákonu o kultúrnom dedičstve SR (návrhu koncepcie záchrany kultúrneho dedičstva SR) a k pripomienkovaniu Revízie Európskej dohody o ochrane archeologického dedičstva.

V návrhu „Štatútu“ Komisie pre TAVS je obsiahnutá požiadavka, aby Komisia bola samostatným, demokraticky voleným orgánom slovenských archeológov, ktorý by zabezpečoval koordináciu a kontrolu — „hospodárenia“ archeologického prieskumu a výskumu na území SR a efektívneho využívania finančných prostriedkov z osobitného účelového fondu (OÚP) pre záchrany archeologických nálezov a nálezísk. Komisia pre TAVS je obdobou profesijnej komisie archeológov navrhovanej v pripravovanom Zákone o pamiatkovej starostlivosti v ČR, ktorá má mať v náplni svojej činnosti aj poskytovanie doporučení k povoleniu resp. k oprávneniu uskutočňovania archeologických vý-

skumov pre MK ČR. Na Slovensku chceme dosiahnuť nezávislosť Komisie pre TAVS od jednotlivých rezortov (Ministerstva kultúry SR, Ministerstva školstva, mládeže a športu SR, SAV) s cieľom, aby v nej mohli pôsobiť zástupcovia jednotlivých inštitúcií (podľa schváleného kľúča), kde pracujú archeológovia. Žiaľ ostali sme v slepej uličke, pretože navrhovaná nezávislosť (samoostatný právny subjekt), neumožňuje zriadiť fond OÚP, ktorý by bol vyčlenený z MF SR a účelovo viazaný k záchrane archeologických nálezov a nálezísk na území SR. Taktýmto spôsobom sme mienili preklenúť terajšie prechodné obdobie do nového zákona o daniach (v daňovom systéme) a zákona o pamiatkovej starostlivosti. Finančné prostriedky by mohli byť poskytnuté len v prípade, ak by Komisia pre TAVS pracovala napr. pri MK SR, čo by však nezabezpečovalo jej nezávislosť. Vytvorenie nadácie na „záchranný“ archeologický výskum je taktiež v súčasných ekonomických a legislatívnych podmienkach — v stále platnom v prednovembrovom daňovom systéme — problematické. Ak by Komisia pre TAVS pracovala — pôsobila pri MK SR a jej členov by menoval minister tohto rezortu — jej zloženie by opäť nebolo nezávislé, tak ako v rokoch minulých, keď bola len poradným orgánom riaditeľa AÚ SAV v Nitre. Naznačené problémy sa snažíme legislatívne riešiť tak, aby už v novom Zákone o pamiatkovej starostlivosti — teda nie v novelizovanom — bola už obsiahnutá ako rozhodujúci, demokratický právny subjekt v oblasti archeológie na Slovensku. Postavenie a úlohy Komisie pre TAVS by mali byť objasnené aj vo vykonávacích predpisoch.

K novelizovanému Zákonom SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti, ktorý je v súčasnosti prerokúvaný v legislatívnej rade vlády SR, sme mali pripomienky najmä k paragrafom 2, 22, 23, 35.

V paragrafe 2 sme navrhli doplniť odsek 33 a 4 s týmto znením: „[3] Ak vzniknú pochybnosti, či je vec kultúrnou pamiatkou, táto sa až do vyjadrenia ministerstva kultúry považuje za kultúrnu pamiatku a vzťahujú sa na ňu ustanovenia tohto zákon. [4] Pri vyhlásení vecí alebo ich súborov za kultúrne pamiatky ministerstvo kultúry určí podmienky ich ochrany, ktoré sa môžu týkať aj využívania pozemkov, na ktorých sa nachádzajú.“

Tieto odseky majú veľký význam pre záchranu archeologických nálezísk, ktoré neboli evidované a chránené ako kultúrna pamiatka, už aj preto, že boli „neznáme“ a až pri zemných resp. stavebných prácach narušené a „objavené“. V zákone sa navrhuje zaviesť pojem „archeologické nálezisko“, ktorým sa sleduje zvýšenie ochrany možných resp. známych archeologických nálezov, nálezísk pred vplyvom rôznych prác v krajine, ako to vyplýva z citovaného ustanovenia § 2, ods. 3, ktorými sa opäť zavádza „prezumpcia pamiatky“ (pôvodne ju obsahoval zákon č. 7/1958 Zb. o kultúrnych pamiatkach).

Z obsahového hľadiska sa navrhuje len z časti novelizovať § 22, ods. 2 a to najmä vo výraznení povinnosti „fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá chce vykonávať činnosť a ktorou by sa mohlo ohroziť vykonávanie archeologických výskumov“, oznámiť tento zámer AÚ SAV a oprávneným organizáciám a umožniť im vykonanie archeologického výskumu na dotknutom území. V prípade, že nebude rešpektovaná táto povinnosť vyplývajúca zo zákona „môže obvodný úrad jej činnosť na dotknutom území zakázať“. Z dôvodov, že sa nový daňový systém má zaviesť až od 1. 1. 1993 navrhujeme v novelizovanom zákone upraviť text nasledovne: „Ak je stavebníkom organizácia, uhrádza náklady archeologického výskumu, vrátane dokumentácie.“ V súčasnosti sme s navrhovateľmi zákona v určitom rozpore a to práve v znení tohto paragrafu a odseku. Rozporovaný návrh je nasledovný: „Ak nedôjde k dohode medzi osobou, ktorá má záujem činnosť vykonávať a oprávnenou organizáciou, vykonávajú-

cou výskum, o úhrade nákladov za záchranný archeologický výskum, rozhodne o uhradení nákladov obvodný úrad“. Toto znenie je však nedostatočné a poskytuje možnosti „právných kľúčiek“, ktoré by v konečnom dôsledku vyzneli v neprospech záchrany archeologických nálezov a nálezísk a to aj vo vzťahu k organizácií uskutočňujúcej výskum. „Ekonomické“ a technokratické myslenie naďalej víťazí nad občianskou a národnou statočnosťou a svedomím človeka vo vzťahu ku svojim dejinám, kultúre — kultúrnemu dedičstvu.

Podarilo sa nám zmeniť aj navrhovaný odsek 3 § 22, v ktorom bolo pôvodne obsiahnuté, že „Archeologický ústav a oprávnené organizácie sú povinné po ukončení archeologického výskumu zabezpečiť prvotnú konzerváciu archeologických nálezov a vykonať opatrenia proti poškodzovaniu, ničeniu alebo odcudzeniu“. Vieme si predstaviť, aké nároky by tak boli kladené na archeológov po ukončení výskumu: namiesto dopracovania požadovanej kvalitnej dokumentácie a vypublikovania výsledkov výskumu, by sa tak vyčlenené resp. pridelené finančné prostriedky a najmä „čas“ venovali na práce, ktoré spadajú do náplne a povinností pamiatkových organizácií. Z tohto dôvodu sme navrhli nové znenie, ktoré bolo aj rešpektované: „Archeologický ústav a oprávnené organizácie po ukončení archeologického výskumu vykonajú základné opatrenia proti poškodzovaniu, ničeniu alebo odcudzeniu archeologického nálezu a zničeniu archeologického náleziska.“

V ďalšom § 23 sa doporučila na koniec odseku 1 veta v tomto znení: „Miesto, na ktorom sa archeologický nález objavil alebo podľa vyjadrenia oprávnenej organizácie môže objaviť sa nazýva archeologické nálezisko.“ A v súvislosti so zabezpečením starostlivosti, ochrany archeologického nálezu, náleziska resp. kultúrnej pamiatky sa spresnila zodpovednosť jednotlivých organizácií, orgánov štátnej správy v regióne ich výskytu. Takto bola do § 23, ods. 5 vložená veta nasledovného znenia: „V prípadoch, keď obvodné úrady takúto organizáciu neurčia, starostlivosť bude zabezpečovať obec (mesto).“

Nepodarilo sa nám však presadiť do spomínanej novelizácie zákona návrhy na zvýšenie pokút organizáciám pri porušení povinností (§ 35), ktoré by mohol uložiť okresný úrad z doterajších 100 000 Kčs až na 250 000 Kčs a z 500 000 Kčs na 1 000 000 Kčs a taktiež v časti priestupky z 1 000 Kčs na 5 000 korún a z 5 000 Kčs na 10 000 Kčs. Doporučovali sme, aby sa tieto finančné prostriedky stali jedným zo zdrojov príjmov v štátnej správe a samozrejme možnosti ich použitia — účelovo k pamiatkovej starostlivosti — v danom regióne.

Napriek tomu, že ide len o novelizáciu zákona, môžeme konštatovať, že sa nám podarilo spoločne s pamiatkarmi a právnikmi upresniť niektoré postupy a kompetencie pri ochrane a záchrane archeologických nálezov, nálezísk ako aj pri vykonávaní archeologických výskumov. Definovaný pojem „archeologické nálezisko“ sa vzťahuje na pozemky s výskytom archeologických nálezov a z tohto dôvodu by mal tu platiť osobitný ochranný režim. Samozrejme uvedené zákonné ustanovenia by bolo potrebné obsiahnuť aj v zákonoch o pôde, lesoch, o pozemkových úpravách, ako aj v ďalších právnych opatreniach napr. v novelizácii zákona o priestupkoch, pri preukazovaní vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam (archeologické nálezy a náleziská na pozemkoch v súkromnom vlastníctve), ale najmä v návrhoch koncepcie záchrany kultúrneho dedičstva v SR. Ideálne by bolo dosiahnuť taký legislatívny stav, aký poznáme napr. v geológii, kde sa novelizuje (mení a dopĺňa) zákon SNR č. 52/1988 Zb. o geologických prácach a Slovenskom geologickom úrade. V súvislosti s prípravou nového zákona o štátnej pamiatkovej starostlivosti sa pripravujú zásadnejšie zmeny, ktoré by mali zvýšiť význam výskumu, prieskumu,

ochrany, záchrany a prezentácie archeologických nálezov, nálezísk resp. kultúrnych pamiatok. Pri predkladaní pripomienok a návrhov k pripravovaným zákonom a koncepciám využívala Komisia pre TAVS a pracovná skupina pre prípravu legislatívnych opatrení poznatky a skúsenosti zo susedných krajín. Porovnávala ich klady a zápory, ako aj možnú aplikáciu v našich konkrétnych podmienkach. Nepristupovala k riešeniu uvedených problémov šablónovite a snažila sa dosiahnuť stav, aby náš zákon, legislatívna tvorba bola dokonalejšia a prirodzene reagujúca na špecifické podmienky v SR, tj. v ekonomike, kultúre a v legislatíve. Boli sme vedení snahou využívať všetko pozitívne, čo sa v susedných krajinách uplatnilo a prispelo k dokonalejšej organizácii ochrany a záchrany archeologických nálezov a nálezísk (napr. Zákona o ochrane a starostlivosti o pamiatky — Denkmalflege in Bavorsku a najmä v Baden-Württembergu, kde je v Spolkovej republike Nemecko spomínaný zákon najdôslednejší a kde Denkmalflege spadá spolu s ekológiou pod Ministerstvo vnútra).

Záverom by sme chceli uviesť niekoľko poznámok k Dohovorom o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, ku ktorému vláda ČSFR pristúpila a tak nadobudol Dohovor záväznú platnosť aj v našej vlasti (15. 2. 1991). Pre zabezpečenie záchrany archeologických nálezov a nálezísk bude mať veľký význam prijatie návrhu revízie Európskej dohody o ochrane archeologického dedičstva, ktoré bolo predložené a prerokovávané na zasadnutí Výboru pre kultúrne dedičstvo pri Rade Európy dňa 7. mája 1991. Oba dokumenty iste pomôžu archeologickému výskumu, potrebám evidencie a ochrany a prípadnej prezentácie kultúrnych pamiatok, teda udržiavania a využívania archeologických „pamiatok“. Z týchto hľadísk je zvlášť dôležitá definícia pojmu „archeologického dedičstva“ — v uvedenom návrhu revízie Európskej dohody — ktorá vo svojom obsahu zahŕňa hnutelné a nehnuteľné „pamiatky“ (archeologické nálezy a náleziská), ako aj nálezové súvislosti a štruktúry v historickej krajine, ktorých komplexným štúdiom sa úspešne venuje tzv. totálna archeológia (Gojda 1990, s. 446). A práve v tomto zmysle sme predkladali naše návrhy — pripomienky do novelizovaného zákona SNR č. 27/1987 Zb. Taktiež tvorba súpisu archeologického dedičstva v každej krajine, triedenia, kategorizácie pamiatok a návrhov na vytvorenie chránených zón sa bude zabezpečovať v zmysle predloženého projektu AÚ SAV v Nitre, tj. centrálnej evidencie archeologických nálezísk (Bujna, 1991, s. 1—2), tak ako to vyplýva zo vzájomnej dohody archeológov na Slovensku na pracovnom stretnutí a zjazde vo februári 1991 v Smoleniciach.

V článku 3 návrhu revízie Európskej dohody je zvýraznená potreba garantovať zo strany štátu „kontrolu a autorizáciu“ archeologického výskumu resp. prieskumu, sledujúc jediný cieľ: vedecky využiť tieto výsledky. Práve splnenie tohto bodu v republikových podmienkach si vyžaduje samostatné postavenie Komisie pre TAVS, už ako právneho subjektu. Domnievame sa, že do nového zákona o pamiatkovej starostlivosti by sa mala dostať podstatná časť obsahu článku 4, tj. fyzickej ochrany archeologického dedičstva, kúpy vo veci verejného záujmu priestorov, ktoré sú doporučované k vytvoreniu archeologických ochranných zón, konzervácie a pamiatkovej ochrany resp. uchovávanía archeologického dedičstva s tým, že prioritou je miesto pôvodu — autentičnosť náleziska vo vzťahu k historickej a prírodnej štruktúre krajiny, mikroregiónu. Dotýka sa to predovšetkým zväčša z časti skúmaných a predovšetkým neskúmaných archeologických nálezísk. Realizovalo by sa to navrhnutými a záväznými zmenami režimu využívania pôdy, lesa a to aj u súkromných vlastníkov. Týmto sa bude „uchovávať“ možnosť výskumu nálezísk aj pre budúce generá-

cie. Realizovanie našich návrhov — doporučení v tejto oblasti sa pozitívne premietlo do nového Zákona SNR č. 330/91 Zb. o pozemkových úpravách. Takto sa môžu pozemkové úpravy v SR vykonať ak „má dôjsť k obmedzeniu poľnohospodárskej výroby z dôvodov vyhlásenia ochranných pásiem, chránených území alebo iných dôvodov“ (§ 2, ods. g), ďalej môžu byť z pozemkových úprav niektoré pozemky vyňaté aj v prípade, ak ide najmä o „... vybrané chránené územia, archeologické lokality a významné časti územného systému ekologickej stability“ (§ 4, ods. 2).

Z hľadiska koncepcie pamiatkovej starostlivosti, so zvláštnym akcentom na „ochranu archeologického dedičstva“ má veľký význam aj článok 6, pretože je v podstate záväzkom, že každá krajina vytvorí finančný podporný fond pre archeologický výskum. V našich slovenských podmienkach by ho mohol predstavovať doterajší fond t.j. ostatné účelové prostriedky (OÚP). O ich využití by mala nezávisle a kolektívne rozhodovať Komisia pre TAVS, najmä na základe návrhov a doporučení jednotlivých inštitúcií, v ktorých pracuje kvalifikovaný archeológ s licenčným oprávnením. Doporučujeme fond vytvárať z republikových a regionálnych napr. miestnych, okresných, obvodných zdrojov, v rámci potreby použitia, tzn. odkiaľ boli finančné prostriedky prijaté, tam ich aj vrátiť (výskum — ochrana, „obnova“) v zmysle nového štatútu Komisie pre TAVS. V tomto článku revízie Dohody je uvedený aj ďalší záväzok. Prijatá dispozície, aby náklady na vyvolané, predstihové resp. „záchranné“ výskumy boli pokryté z účtu prác, ktorými boli vyvolané a to z iniciatívy verejnej alebo súkromnej. Práve v navrhovanom finančnom pokrytí archeologického výskumu by však mali byť aj zahrnuté: archeologická prospekcia, vedecká dokumentácia a záverečná publikácia výsledkov bádania — nálezov a náleziska. O dodržiavanie tohto „princípu“ sa snažíme aj v zmysle § 22, ods. 2 v návrhu novelizovaného zákona SNR č. 27/1987 Zb.

Z ďalších článkov revízie chceme upozorniť aj na článok 10, ktorý obsahuje zásady prevencie proti nedovolenému obehu predmetov archeologického dedičstva. Napríklad nepovolené výskumy — „vykopávky“, používanie detektorov kovov na „rabovanie“ archeologických nálezov a nálezísk. Preto sme navrhli, aby bol archeologický nález resp. nálezisko ako súčasť kultúrneho dedičstva „majetkom — vlastníctvom štátu“. Pri formulovaní našej požiadavky sme vychádzali z doterajšej praxe a nových vlastníckych pomerov. Na prípadnú nedokonalosť zákona nás upozornili aj nemeckí a rakúski archeológovia. Uvedomili sme si, že v prípade, ak sa na súkromnej parcele „objaví“ archeologický nález alebo nálezisko, nemôžu byť z tohto dôvodu charakterizované ako majetok vlastníka nehnuteľnosti. Upozornili sme, že praveké, časnohistorické, stredoveké a poststredoveké resp. novoveké archeologické nálezy a náleziská boli „vlastníctvom“ ich tvorcov alebo ich užívateľov v dávnej minulosti a tým by nemal vznikáť žiaden právny nárok na vlastníctvo u terajšieho resp. nového vlastníka napr. pôdy, lesa. Ďalej sme požadovali zvýšiť aj finančné sankcie (pokuty a priestupky) a legislatívne skvalitňovať ochranu týchto „pamiatok“ v regiónoch. To znamená postihovať odcudzenie, ničenie — doslova rabovanie a nedovolený vývoz do zahraničia a to s cieľom „budovania“ súkromných zbierok, „obchodovania“ na aukciách atď. Doteraz sa však zásadné opatrenia neuskutočnili. Zostalo len pri zámeroch a našich návrhoch, akoby sa čakalo na „rozpredaj nášho kultúrneho dedičstva“.

Práve z uvedených dôvodov, poznajúc konkrétnu situáciu, sa snažíme zvýrazniť význam samostatnosti a nezávislosti Komisie pre TAVS, pretože Komisia by mala — aj v zmysle spomínaných významných medzinárodných dokumentov — predovšetkým plniť okrem už spomenutých zámerov a úloh aj inšpekčnú

a kontrolnú funkciu a z nej by mali vychádzať podnety smerom k legislatívnym opatreniam. Preto považujeme za nesmierne dôležité kodifikovať jej postavenie už v novom zákone o pamiatkovej starostlivosti.

Splnenie týchto stanovených cieľov v oblasti ochrany a záchrany archeologických nálezov a nálezísk bude jedným z predpokladov rozvoja modernej archeologickej vedy, ktorá by sa mala okrem základných vedeckých, teoretických úloh zameriavať aj na problematiku výchovy ľudí k záujmu o históriu, významu minulosti pre tvorbu ľudských spoločností, regionálnej a národnej identity, tak ako to je obsiahnuté v návrhu stanov Svetového archeologického kongresu — World Archaeological Congress (Gojda 1990, s. 449) a taktiež v záveroch XII. kongresu Medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied (UISPP), konaného v roku 1991 v Bratislave. Znamená to však rešpektovať podpísané medzinárodné dohovory a to nielen na papieri, ako v nedávnej minulosti. Odzrazom skutočného záujmu našej spoločnosti o „archeologické dedičstvo“ bude obsah — litera nového zákona o pamiatkovej starostlivosti, ako aj ďalších zákonov a vyhlášok, v ktorých sa budú zohľadňovať požiadavky nielen archeológov a pamiatkárov, ale predovšetkým kultúrneho občana — občana civilizovaného a demokratického štátu.

Použitá literatúra a pramene (zákony):

- BUJNA, J., 1991: Centrálna evidencia archeologických nálezísk na Slovensku (CEANS). Návrh projektu. In.: Spravodaj Archeologického ústavu SAV v Nitre r. 2, č. 1—2, s. 1—2.
- GOJDA, M., 1990: W.A.C.: Nová alternativa svetové a tabu československé archeologie. Archeologické rozhledy r. 42, s. 446—450.
- NEUSTUPNÝ, E., 1991: Kam česká archeologie? Archeologické rozhledy r. 43, s. 361—370.
- Zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti.
- Návrh zákona SNR, ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti. Bratislava, júl 1991.
- Návrh zákona SNR o kultúrnom dedičstve. Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava 1990 1991.
- Oznámenie č. 159 Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. Zbierka zákonov Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Čiastka 32. 6. 5. 1991.
- Návrh revízie Európskej dohody o ochrane archeologického dedičstva. MK SR 1991.
- Zákon SNR č. 330 1991 Zb. o pozemkových úpravách.

Zusammenfassung

Archäologische Funde und Fundstellen

(Erforschung, Evidenz, und Präsentationsmöglichkeiten in der Slowakischen Republik)

Der Verfasser wertet die Bodendenkmalpflege auf dem Gebiet der Slowakischen Republik aus der Sicht der Archäologie. In der Einleitung überlegt er über die Termini „Schutz“ und „Rettung“ im Rahmen der „Wirtschaft mit der nationalen Kulturerbschaft“. In der weiteren Behandlung befaßt sich der Verfasser mit der Tätigkeit der Kommission für archäologische Forschung in der Slowakei und wertet auch die Tätigkeit der Arbeitsgruppe, die Unterlagen für den Schutz der archäologischen Denkmäler vorbereiten sollte. Die Transformation der Ökonomik spiegelt sich auch in der Organisation der archäologischen Forschung wider. Die Kommission für archäologische Forschung soll demokratisch gewählt werden. Ihre Aufgabe ist die Koordination und „Wirtschaftsfragen“ der archäologischen Forschung auf dem Gebiet der Slowakei zu sichern.

Der Verfasser beschäftigt sich auch mit der Novelle des Gesetzes Nr. 27/1987 über die staatliche Bodendenkmalpflege. Im diesen Gesetz spricht man von der „archäo-

logischen Fundstätte“, die man schützen soll. Sehr wichtig ist auch Pflicht der Unternehmer die Unkosten der archäologischen Grabung zu decken, wenn die archäologischen Lokalitäten durch die Bauarbeiten bedroht sind.

Zum Schluß spricht der Verfasser von der Bedeutung der Aufnahme des Abkommens über den Schutz der Kultur — und Naturerbschaft von der Regierung der ČSFR. Das Abkommen bietet wichtige Unterstützung wie der archäologischen Grabung so auch der Dokumentation der archäologischen Denkmäler.